

få nøjagtigt hold på detaljerne vedrørende Danmarks underklasses vilkår selv for denne tidsmæssigt nære periode, ligesom hun til fulde får demonstreret, hvorledes godssystemets fæstestruktur dels hæmmede udparcellering og erhvervsmuligheder for en voksende befolkning, dels sikrede en vis ekstra social sikkerhed for de ældre fæstere også i husmandsklassen, mens selvejerne under landbrugskrise og kortere eller længerevarende sygdom måtte ty til fattighjælpen.

I så henseende bekræfter Banggaard Anders Vægter Nielsens undersøgelse af husmændenes vilkår i samme periode på Erholm-Søndergårde gods i Vestfyn, mens hun overbevisende påviser, at selvejergårdmændene i høj grad byggede lejehuse og tog indsidderne ind og dermed fik billig arbejdskraft. På den anden side må man jo nok sige, at havde de undladt dette, var den sociale og politiske situation vel blevet endnu mere eksplosiv end den manifesterede sociale uro i 1840'erne, men implikationerne for den interne migration berøres mærkværdigvis ikke generelt i afhandlingen.

Trods den arkivkyndige forfatters heuristiske opfindsomhed og kunnen må det dog siges, at fremstillingen er mere induktiv end deduktiv. Imidlertid er den i sin foreliggende, smukt illustrerede form en glimrende påvisning af de muligheder, der ligger i en kobling af lokale, regionale og landsdækkende kilder, når det gælder underklassens sociale historie i 1800-tallet.

Finn Stendal Pedersen

Harald Jørgensen: *Foreningen af 1837 til forsømte børns frelse*. (Poul Kristensens Forlag, 1997). 156 s., 188 kr.

Den foreliggende bog behandler på en sober og meget grundig måde et historisk set væsentligt og centralt emne in-

den for børneforsorgen: Hvem skulle tage sig af og hvad skulle man gøre med de børn, der af den ene eller anden grund måtte fjernes fra deres hjem. Bogens opbygning er strengt kronologisk i tre hovedafsnit. Første afsnit tager sig af de første 100 år, andet afsnit behandler perioden fra sidst i 1930'erne frem til Bistandsloven i 1974, og sidste afsnit omhandler foreningens sidste år med afvikling og oprettelse af »Fonden af 1982«.

Første afsnit har hovedvægten i foreningens første 100 år, men giver en redegørelse for tiden før og dermed baggrunden for foreningens stiftelse med Frederik IV's fattiglov for det danske rige i 1708, hvor den offentlige fattigforsørgelse blev et statsforetagende. Foreningens ældste arkivmateriale er gået til, og uden de trykte årsberetninger ville det have været vanskeligt eller snarere umuligt at give en skildring af foreningens virke i perioden 1837-95. Først fra dette tidspunkt er der bevaret et endda meget omfattende arkivmateriale, som den efterfølgende fremstilling bygger på.

Selv om den valgte fremstillingsform er kronologisk fremadskridende, er der på ingen måde tale om en tør eller livløs fremstilling. Alle væsentlige personer af betydning for foreningens virke bliver præsenteret med en kort levnedskarakteristik, og flere gange bliver der refereret til børnene og deres livsforløb, før de kom under foreningens vinger. Alt dette sker i anonymiseret form, men med en kildeangivelse, der gør det muligt at efterprøve de fremdragne eksempler. Har man bare enkelte gange set materiale om forsømte børn, vil man kunne nikke genkendende til de eksempler, der beskrives i bogen.

Kredsen bag foreningen var politirettens assessorer, der i deres daglige virke mødte de ulykkelige børn, der blev dømt for forskellige forseelser. I de

første mange år af foreningens virke blev børnene anbragt i privat familiepleje, som oftest i det fjerne Jylland, for at fristelserne skulle være så få og små som muligt. Efter konfirmationen blev de så vidt muligt sat i håndværker- eller landbrugslære (for drengenes vedkommende), og pigerne kom ud som tjenestepiger. Foreningens økonomi hvilede i de første mange år overvejende på privat finansiering.

Efter århundredskiftet gjorde man fra det offentlige side efterhånden mere og mere ud af sit engagement i børneforsorgen, et arbejde som foreningen støttede. I meget lang tid mente man fra foreningens side, at familieplejen var den ideelle forsørgelsesmåde for børnene, men efterhånden skete der et skifte i denne holdning, og man orienterede sig mod institutionsopdragelsen under fagkyndig medvirken. I stigende omfang oprettede og drev foreningen egne institutioner, som man modtog anseelige offentlige tilskud til.

Med Bistandsloven i 1974 skete der et væsentligt skifte i børneforsorgsarbejdet, da amtskommunerne fik den afgørende indflydelse på forvaltningen også af de privatdrevne døgninstitutioner, hvorfor foreningen besluttede at trække sig ud af arbejdet. Al fast ejendom blev afhændet til de forskellige amtsråd, og salgsindtægterne blev til »Fonden af 1982«, som støtter arbejdet med vanskelige børn.

Henrik Vedel-Smith

Lars Herlitz (red.): *Mellem Økonomi og Historie*. (Aalborg Universitetsforlag, 1998). 170 s., 168 kr.

Under et gæsteforsoriat ved historie-studiet i Aalborg indbød professor emeritus i økonomisk historie ved Göteborgs Universitet, Lars Herlitz, til en seminarrække med samme titel som denne bog. Bidragyderne er økonomiske

historikere og økonomer. Man havde gerne været tilhører dengang, men nu foreligger chancen for at være med altså på tryk. Og man kan opfordre enhver historiker med interesse i økonomiske forhold og i grænsedragningen mellem historie og samfundsvidenskaberne til at gribe den. Det forekommer mig at være centrale og ikke mindst aktuelle spørgsmål, der diskuteres.

Det er almindeligt at sige, at økonomi handler om menneskets evige jagt efter at fuldbyrde sine fornuftige ønsker inden for de rammer, naturen, teknologien og institutioner sætter. *To maximize preferences subject to constraints*. Men handler det økonomiske menneske altid efter loven om rationel nyttemaksimering? Søger det økonomiske system altid mod balancen mellem udbud og efterspørgsel som et resultat af de økonomiske aktørers marginalnyttebetragtninger? Måske er det vigtigste slet ikke bestræbelserne på at maksimere nytten, men begrænsningerne for dem, *the constraints*. Hvor økonomisk opfører *homo oeconomicus* sig egentlig?

Historikerne har haft svært ved at hævde deres fags egenskaber over for den neoklassiske økonomis ligevægtsmodel med dens ahistoriske dogmer om menneskelig adfærd og præferencer. Marxismen formede – former? – en økonomisk retning, der tiltrak mange historikere med dens råderum for sociale og kulturelle elementer i den økonomiske adfærd. Med marxismens tilbagetog vandt den liberalistiske og ahistoriske økonomiske tænkning terræn, men noget tyder på, at historien – og dermed historikerne – er ved atter at kunne gøre sin indflydelse gældende i den evigt løbende diskussion om økonomiske dogmer. Midlet er den såkaldte *ny-institutionalisme*, hvis fremtrædende placering i de økonomiske historikers arbejde kom til udtryk ved den 12. internationale kongres for økonomiske historikere-